

Rotterdamers van binnen en van buiten, Rotterdam, 21 januari 2005

Henk E. Delger

Arbeidsmarkt en beroepsmobiliteit. Een onderzoek naar de gelegenheidsstructuur voor Duitse migranten in Rotterdam, 1870-1930

In deze bijdrage staan Duitse migranten in Rotterdam centraal. Zowel voor Nederland als geheel als voor de stad Rotterdam geldt dat de groep Duitsers verreweg de grootste groep migranten is geweest. Dit is niet alleen het geval voor de negentiende eeuw en eerder, maar zelfs bij de Volkstelling van 1971 blijkt deze numerieke dominante positie van Duitsers in Nederland. Na Amsterdam bekleedt Rotterdam tot de twintiger jaren van de twintigste eeuw de tweede plaats als het gaat om meest voorkomende vestigingsplaats van Duitse migranten. Bij de Volkstelling van 1930 heeft Den Haag deze positie van Rotterdam overgenomen en zijn het verder nog de Zuid-Limburgse gemeenten Heerlen en Kerkrade die meer Duitsers herbergen. Grofweg gaat het voor Nederland om zo'n 40.000 Duitsers in 1850 tot meer dan 100.000 in 1930. Het aantal Duitsers in Rotterdam omstreeks 1880 bedraagt ongeveer 2500 en is in 1930 aangegroeid tot meer dan 6000.

Met de opkomst van de Rotterdamse haven in de tweede helft van de negentiende eeuw wordt de arbeidsmarkt veelzijdig en aantrekkelijk voor zowel binnenlandse als buitenlandse migranten. Deze aantrekkingskracht heeft er mede voor gezorgd dat het aandeel Duitsers in Rotterdam vanaf ongeveer 1870 een stijgende trend vertoont. Zijn zij aanvankelijk vooral afkomstig uit de Duitse grensstreek en het stroomgebied van de Rijn, later geldt deze aantrekkingskracht ook voor andere gebieden in Duitsland. De binnenkomende migranten vertonen naast verschillen in herkomst ook verschillen in sociale positie. Het zijn deze sociale verschillen – zowel bij binnenkomst als gedurende de periode van vestiging in Rotterdam – die aan de hand van twee vestigingscohorten (1870-'79 en 1920-'29) zullen worden belicht. De centrale indicator voor sociale positie en sociale mobiliteit is de beroepsvermelding.

De belangrijkste resultaten wijzen niet alleen op grote verschillen in de Rotterdamse gelegenheidsstructuur als beide vestigingscohorten met elkaar worden vergeleken, maar ook op verschillende patronen van sociale mobiliteit. Het eerste cohort Duitse migranten blijkt een overwegend opwaarts mobiel patroon te vertonen, terwijl het tweede cohort meer gekenmerkt wordt door immobiliteit. Een belangrijke achtergrond hiervoor moet gezocht worden in de verschillende samenstelling van de groepen migranten in beide perioden. De eerste groep betreft vooral mannen in 'lagere' beroepssectoren met kansen op verbetering van positie. Het tweede vestigingscohort betreft vooral vrouwen – Duitse dienstmeisjes – die vaak minder kans hebben om via een verandering van beroep hoger op te komen.